

2. ผลของมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำต่อปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน

เมื่อนำข้อมูลปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินในแต่ละแปลงทดลองของฤดูเพาะปลูกกะหล่ำปลี ทั้ง 2 ปีที่ทำการศึกษามาวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่าปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินของทุกแปลงทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4 และภาพที่ 10) ฤดูเพาะปลูกกะหล่ำปลีในปี พ.ศ. 2546 แปลงคูรับน้ำขอบเขาที่มีปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินน้อยที่สุด และจากแปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดี่ยวมีน้ำไหลบ่าหน้าดินมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากระบบคูรับน้ำขอบเขาได้ก่อสร้างระบบมานาน พื้นของระบบคูรับน้ำมีหญ้าช่วยชะลอการไหลบ่าของน้ำและเพิ่มการซึมผ่านผิวดิน เหตุที่ปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินจากแปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดี่ยวมากกว่าจากแปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยนั้น น่าจะเป็นเพราะแนวแถบหญ้าแฝกที่ปลูกยังวางตัวไม่หนาแน่นพอและจำนวนแปลงย่อยมีน้อยกว่า ซึ่งแปลงย่อยปลูกกะหล่ำปลีนี้ช่วยชะลอการไหลบ่าของน้ำและให้น้ำซึมลงชั้นดินได้ดีขึ้น สำหรับฤดูเพาะปลูกกะหล่ำปลีในปี พ.ศ. 2547 แปลงคูรับน้ำขอบเขายังคงเป็นมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่มีน้ำไหลบ่าหน้าดินน้อยที่สุด ในขณะที่แปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำมีปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินมากที่สุด ซึ่งในปีที่ 2 นี้ แถบหญ้าแฝกมีการเจริญเติบโตเรียงตัวกันแน่นพอที่จะชะลอการไหลบ่าของน้ำได้ดี

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินจากแต่ละแปลงทดลองของทั้ง 2 ปีที่ศึกษาตลอดฤดูเพาะปลูกกะหล่ำปลี จะเห็นว่าในปีที่ 2 ของการศึกษา แปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดี่ยวสามารถลดปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินได้มากที่สุดจาก 38.42 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ เหลือเพียง 7.81 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ หรือมีปริมาณลดลงคิดเป็น 79 เปอร์เซ็นต์ของปีแรก

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ทางสถิติของค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน (ลูกบาศก์เมตรต่อไร่)
ฤดูเพาะปลูกปี พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2547

แปลงทดลอง	ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน (ลูกบาศก์เมตรต่อไร่)	
	พ.ศ. 2546	พ.ศ. 2547
CT	2.82bc ^{1/}	0.59c ^{1/}
VG	3.84c	0.43bc
NG	1.54ab	0.24ab
HD	0.51a	0.09a
P-value	0.002	0.000
F-test	*	*

หมายเหตุ “*” หมายถึง แตกต่างกันทางสถิติที่ความเชื่อมั่น 95 %

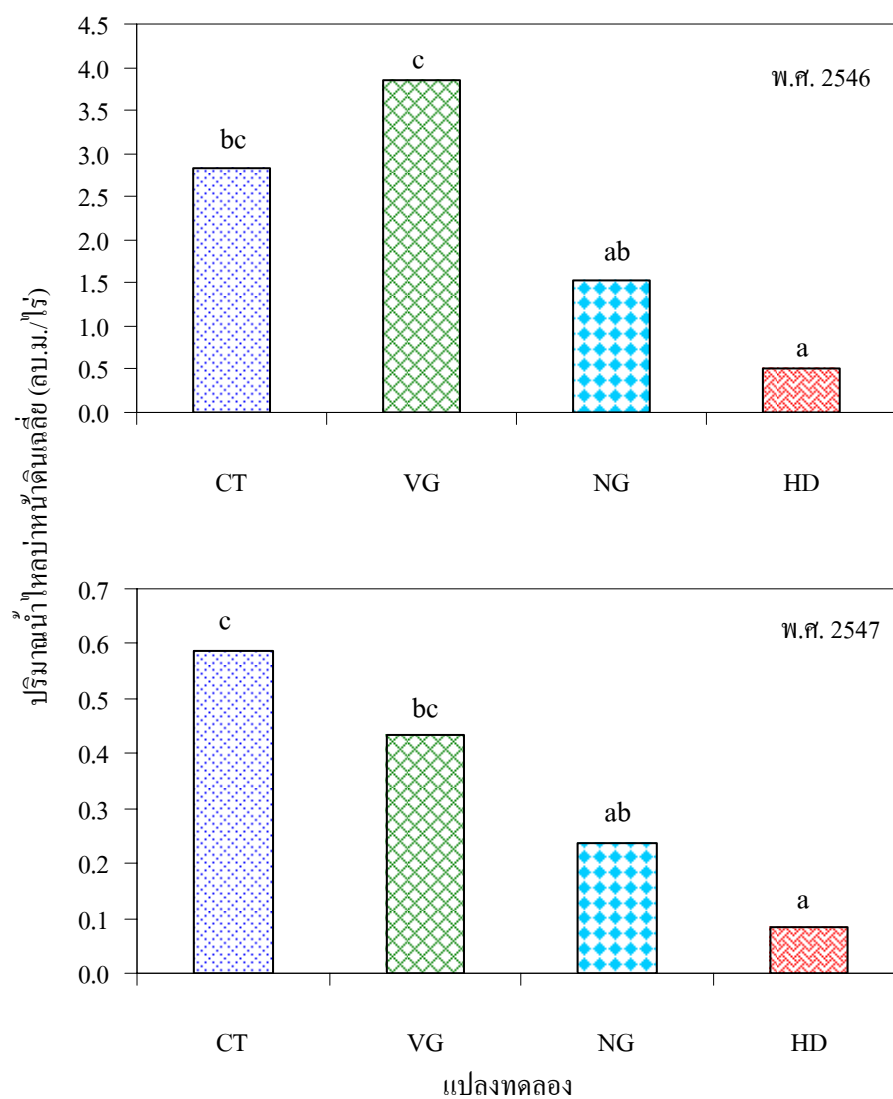
“^{1/}” หมายถึง ค่าเฉลี่ยในคอลัมน์เดียวกันที่ตามด้วยอักษรเหมือนกันไม่มี
ความแตกต่างกันทางสถิติ

CT หมายถึง แปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ

VG หมายถึง แปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดี่ยว

NG หมายถึง แปลงแถบหญ้าธรรมชาติ

HD หมายถึง แปลงคูรับน้ำขอบเขา

ภาพที่ 10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินจากทุกแปลงทดลอง ฤดูเพาะปลูกปี พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2547 (CT = แปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ VG = แปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดียว NG = แปลงแถบหญ้าธรรมชาติ และ HD = แปลงคูรับน้ำขอบเขา)

3. ความสัมพันธ์ของปริมาณตะกอนดินกับน้ำไหลบ่าหน้าดิน

ปริมาณตะกอนดินที่วัดได้ระหว่างฤดูเพาะปลูกกะหล่ำปลี ในปี พ.ศ. 2546 ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 5 และมีความสัมพันธ์กับปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน ดังแสดงในภาพที่ 11 และ 12 โดยที่ทุกแปลงทดลองมีปริมาณตะกอนดินสูงในช่วงต้นของการเพาะปลูกและลดลงตามเวลา เนื่องจากช่วงต้นของการเพาะปลูกผิวดินโล่งและมีการไถพรวนจึงง่ายต่อการกร่อนดิน และพบว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นของปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินกับปริมาณตะกอนดินของแปลงแถบหญ้าธรรมชาติและคูรับน้ำขอบเขามีค่าสัมประสิทธิ์ตัวกำหนด (coefficient of determination, R^2) สูงถึง 0.98 และ 0.95 ตามลำดับ นั่นหมายถึงปริมาณตะกอนดินได้ติดมากับการเกิดน้ำไหลบ่าหน้าดินทุกครั้ง ส่วนแปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ และแปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดียวมีค่าสัมประสิทธิ์ตัวกำหนดระหว่างปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินกับปริมาณตะกอนดินเพียง 0.66 และ 0.55 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าน้ำไหลบ่าหน้าดินที่เกิดในบางครั้งอาจไม่เกิดตะกอนดิน

ในปี พ.ศ. 2547 ปริมาณตะกอนดินที่เกิดจากแปลงทดลองต่าง ๆ ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 6 และมีความสัมพันธ์กับปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน ดังแสดงในภาพที่ 13 และ 14 โดยปริมาณตะกอนดินในช่วงต้นฤดูเพาะปลูกจากแปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ และแปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดียวมีค่อนข้างสูงและไม่ค่อยสอดคล้องกับปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน หลังจากนั้นปริมาณตะกอนดินและปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินมีความสอดคล้องไปในแนวเดียวกันจนสิ้นสุดฤดูเพาะปลูก โดยที่ความสัมพันธ์เชิงเส้นของปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินกับปริมาณตะกอนดินจากทุกแปลงทดลองมีค่า R^2 ต่ำกว่าปี พ.ศ. 2546 โดยแปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำมีค่า R^2 น้อยที่สุด (0.19) แปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดียวธรรมชาติมีค่า R^2 ใกล้เคียงกับปีแรก (0.54) ส่วนแปลงแถบหญ้าธรรมชาติและแปลงคูรับน้ำขอบเขามีค่า R^2 แตกต่างกับในปี พ.ศ. 2546 ค่อนข้างมาก คือเท่ากับ 0.77 และ 0.78 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากในปีแรกมีปริมาณไหลบ่าดินและความถี่ของฝนมีสูงกว่าในปีที่สอง ประกอบกับการทำความสะอาดแปลงและดายหญ้าในเวลาตรงกันกับมีฝนตกพอดีจึงมีตะกอนดินเพิ่มขึ้นในขณะที่มีปริมาณน้ำฝนต่ำ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดินกับตะกอนดินดังกล่าวข้างต้นเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการศึกษาของ อภินันท์ (2538) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์เป็นรายพายุฝน จากแปลงทดลองมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ 4 มาตรการ คือ contour band, hillside ditch, intermittent terrace และ bench terrace บนพื้นที่ลาดเขาของโครงการทดลองจัดการลุ่มน้ำแม่สา

จังหวัดเชียงใหม่ มีค่าสัมประสิทธิ์ตัวกำหนด (R^2) อยู่ระหว่าง 0.37 - 0.49 และพบว่าปริมาณตะกอนดินที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยร่วมของปริมาณน้ำฝนและน้ำไหลบ่าหน้าดินมากที่สุด ที่เป็นเช่นนั้นนิพนธ์ (2545) อธิบายว่า ปริมาณตะกอนดินที่ถูกเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่นั้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลของน้ำไหลบ่าหน้าดินและอิทธิพลรวมของฝน อันได้แก่ ความหนักเบาของฝน ขนาดเม็ดฝน และการกระจายตัวของฝนเป็นสำคัญ

ตารางที่ 5 ปริมาณตะกอนดินที่วัดได้จากแต่ละแปลงทดลองของปี พ.ศ. 2546

วัน/เดือน/ปี	ปริมาณน้ำฝน (มม.)	ปริมาณตะกอนดินจากแปลงทดลอง (กิโลกรัมต่อไร่)			
		CT	VG	NG	HD
2/7/2546	19.2	-	-	-	-
3/7/2546	4.3	-	-	-	-
4/7/2546	47.3	468.82	198.62	253.12	95.58
9/7/2546	15.2	37.38	35.15	13.60	13.60
28/7/2546	20.0	54.05	63.70	39.30	5.45
5/9/2546	56.2	13.60	13.60	0.53	4.51
13/9/2546	44.8	13.60	13.60	3.02	3.07
14/9/2546	17.7	3.09	2.95	0.46	0.92
20/9/2546	28.6	13.60	99.85	11.89	1.87
14/10/2546	27.5	1.52	5.03	31.87	2.58
	รวม	605.66	432.50	353.79	127.57
	เฉลี่ย	75.71	54.06	44.22	15.95
	จำนวนข้อมูล	8	8	8	8

หมายเหตุ “ - ” หมายถึง ไม่มีตัวอย่าง

CT หมายถึง แปลงที่ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ

VG หมายถึง แปลงแถบหญ้าแฝกแถวเดี่ยว

NG หมายถึง แปลงแถบหญ้าธรรมชาติ

HD หมายถึง แปลงคูรับน้ำขอบเขา